

Бодян О.П., кандидат біологічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДИНАМІКА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ 6-11 КЛАСІВ ТА ЇХ ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА

Анотація. В роботі досліджувалась динаміка компонентів прогнозування, інтерпретації та оцінки в мотиваційній сфері учнів 6-11 класів в процесі виконання завдань на прояв фізичних якостей.

Ключові слова: мотиваційна сфера, прогнозування, динаміка, сила, швидкість, витривалість.

Постановка проблеми. Сучасна концепція національної системи фізичного виховання визначає нові пріоритети педагогічного процесу, які спрямовані на покращення здоров'я особистості та сприяють її гармонійному моральному і фізичному розвитку. Великого значення для вирішення оздоровчих завдань фізичного виховання набуває вибір відповідних методичних підходів до проведення занять фізичної культури. Фахівці вважають причиною спаду інтересу молоді до фізичного виховання останнім часом втрату освітньо-виховної та оздоровчої спрямованості уроків фізичної культури. В зв'язку з цим в літературі розробляються методики формування інтересу до занять фізичної культури на основі використання міжпредметних зв'язків природознавства і фізичної культури як засобу навчання і виховання, спрямованого на формування знань з фізкультури, анатомії, фізіології, гігієни, враховуючи такі поняття як режим дня, постава, дихання, загартування.

Успіх у будь-якій діяльності людини залежить не тільки від здібностей або способів досягнення мети, а й від мотиваційної сфери особистості. В.І.Сінченко і С.М.Борщов в статті «Про деякі аспекти формування мотиваційної діяльності школярів на заняттях фізичної культури» стверджують, що формування мотивації керується ідеєю: від первинного залучення людини до занять фізичною культурою до зміцнення здоров'я та здобуття високих спортивних результатів. Основними чинниками, на думку авторів, які визначають мотивовану діяльність до систематичних занять з фізичної культури є зміцнення здоров'я, динамічний характер розвитку особистості, вдосконалення стану різних систем організму, зміни функціонального змісту занять з фізичної культури.

Вченими доведено, що мотиви починають формуватися ще на початку дошкільного віку. Вони виникають і розвиваються разом з суспільними умовами, особистими потребами та інтересами кожної людини. Це стосується і мотивів спортивної діяльності. В сучасних умовах проблема розвитку мотивів і потреб людини є однією з найбільш актуальних в психології мотивацій. Мотиваційна сторона школяра, на думку вітчизняних психологів, найменше піддається управлінню. Складність її вивчення і тим більше формування пояснюється перш за все, тим, що на учня діє одночасно комплекс мотивів, які часто вступають в суперечність. Мотиваційний компонент приховує в собі великі можливості і є досить динамічним. Професор А.Ц.Пуні встановив, що залежно від мотивів спортивної діяльності можуть змінюватися і спортивні досягнення.

Метою нашої роботи було експериментально дослідити динаміку мотиваційної сфери школяра в умовах виконання тестових завдань фізичної підготовленості з урахуванням вікових і статевих особливостей.

Об'єкт дослідження. Функціонування мотивів діяльності, пов'язаних з процесами прогнозування, інтерпретації та оцінки в учнів під час тестування їх фізичної підготовленості.

Предмет дослідження. Вікові особливості динаміки розвитку мотиваційної сфери школярів 6-11 класів в процесі виконання завдань на прояв різних фізичних якостей.

Практична цінність досліджень полягає в можливості використання результатів експерименту в управлінні процесами формування мотивацій до фізичного удосконалення школярів та збереження їх здоров'я.

Методи і організація дослідження.

В організації досліджень керувались принципом єдності свідомості і діяльності, який дозволяє розглядати фізичну і психічну сторони рухових дій в нерозривному зв'язку та взаємообумовленості. Для успішного виконання моторних дій необхідна велика концентрація уваги, свідомості. Ці дії базуються на моторних програмах, що зберігаються в центральній нервовій системі і запуск їх потребує тотального включення всього мозку в їх виконання. При цьому іде пошук не тільки технічних схем рухів, а й формується механізм інтелектуально-пізнавального пошуку, потягу дитини до нових знань.

Для рішення поставлених завдань була використана методика оцінки рівня домагань, які проявляються в ступені складності цілей, що ставить перед собою учень. Оцінка рівня домагань проводилась за опитувальником Горбачевського, обробка даних передбачала перетворення відповідей в бали за відповідною шкалою. Бали підраховувались по кожному з 15 компонентів мотиваційної структури за допомогою спеціального ключа. Перша група компонентів мотиваційної сфери пов'язана з оціночними процесами (інтерес суб'єкта до результатів своєї діяльності, мотив змагання тощо), друга група – з процесами прогнозування і третя – з процесами інтерпретації.

Тестування фізичної підготовленості однієї групи школярів проводилось протягом чотирьох уроків фізичної культури. На першому уроці учні тестувалися з човникового бігу (4 x 9) на початку та в кінці основної частини. На другому уроці – з силових вправ, на третьому та четвертому уроках школярі оцінювались на витривалість (біг на 1500, 2000, 3000 метрів). Після підрахування балів за опитувальником порівнювали їх з різницею результатів тестування фізичних якостей за трьома групами компонентів мотиваційної сфери: оціночні, прогноуючі і інтерпретаційні.

Обговорення результатів дослідження:

Як показали результати експерименту, динаміка оціночних процесів дає підстави стверджувати, що з віком внутрішні мотиви, змагальні, самоповаги, які безпосередньо спонукають організм до діяльності, зростають, починаючи з шестикласників (75,5 б.) до десятикласників (88,5 б.). Спад спостерігається лише в одинадцятикласників. Група мотивів, пов'язаних з прогнозуванням, мають складну динаміку. Відносні піки прояву мотивації прогнозування результатів спостерігаються в сьомому і дев'ятому класах, а найбільший спад спостерігається в одинадцятикласників.

Отримані дані з човникового бігу у хлопців свідчать, що після застосування опитувальника Горбачевського швидкість і швидкісна координація мають

тенденцію до покращення з віком. Це можна пояснити тим, що відбувається диференціація потреб і мотивів діяльності, які активізують внутрішню роботу особистості, що проявляється в фізичних рухах. Особливо це спостерігається в учнів дев'ятого класу – збільшення показника швидкості на 0,4 с.

При виконанні тесту з підтягування на перекладині пік динаміки розвитку групи елементів, які пов'язані з оціночними процесами, тобто внутрішніми, припадає на дев'ятий клас – 84,5 б. Група мотивів, що пов'язані з прогнозуючими процесами і виступають як спонукаючі, дала наступні результати. З восьмого до десятого класу спостерігається поступове зростання до 85 балів, а в одинадцятому класі спостерігається спад до 78,5 б. Отже силова якість має стійку вікову тенденцію до зростання, за виключенням одинадцятикласників, де після опитувальника показник зменшився (з 13 до 11 підтягувань).

Оціночні результати мотиваційних компонентів при визначенні тесту з бігу мають досить складну структуру. Пік розвитку мотивів першої групи припадає на сьомий клас, а найнижчі результати у десятикласників. Мотиви, що пов'язані з процесами прогнозування, починаючи з шостого класу і до дев'ятого класу, проявляються майже на одному рівні, але різко падають в десятикласників.

Третя група мотивів, що називаються інтерпретаційними, пов'язані з розумінням учнями залежності результатів від їх можливостей або випадку. Саме в цій групі мотивів може виникати суперечність при оцінці своїх можливостей і отриманого результату. Така суперечність найбільше виражена в учнів десятого класу, в одинадцятикласників роль цих мотивів дещо підвищується. Група мотивів, яка пов'язана з процесами прогнозування і характеризує відношення учениць до поточного положення справ дає два відносні піки у восьмих та одинадцятих класах (81 б. і 82,3 б. відповідно). В шестикласниць спостерігається найбільше розуміння співвідношення, в якому знаходиться залежність результату і від випадку і від власних можливостей – результат складає 24,6 б. Зафіксовані нами результати з човникового бігу серед дівчат шостого-одинадцятого класів мають ту ж тенденцію, що і в хлопців – до покращення з віком. Після застосування опитувальника результати швидкісної якості покращувались: у семикласниць з 11,5 с до 10,8 с, у дев'ятикласниць з 11,7 с до 10,5 с.

Компоненти мотиваційної сфери, які пов'язані з оцінюванням, мають наступну динаміку. Після застосування опитувальника найнижчий результат зафіксований нами у сьомому класі (75,6 б.), а найвищий – в учениць шостого класу (85,8 б.). Відповідно і показники силових якостей після експерименту збільшуються у шестикласниць з 9,8 до 10,6 разів та у дев'ятикласниць з 16,7 разів до 18,5 разів (згинання-розгинання рук в упорі лежачи). Опитувальник дозволяє виявити деякі особливості внутрішнього світу суб'єкта, які зазвичай залишаються невідомими при використанні експериментальних показників тестування фізичних якостей.

Висновки та рекомендації.

1. В процесі виконання завдань на прояв якостей фізичної підготовленості відбувається актуалізація цілого ряду потреб особистості. У відповідності до моторних завдань, пов'язаних з напруженою діяльністю і спрямованих на досягнення мети, змінюється ієрархія мотиваційних елементів особистості в структурі мотивації. Субординація мотивів визначається також віковими і статевими ознаками.

2. Застосування опитувальника мотивацій в процесі тестування школярів з човникового бігу практично в усіх класах з 6 по 11 сприяло покращенню

усвідомлення впливу компонентів мотиваційної структури діяльності на прояв швидкості і спритності, що дозволило покращувати результати. Розвиваючи швидкісні якості у юнаків, слід опиратися на внутрішні мотиви, змагальні та самоповаги.

3. Щодо розвитку силових якостей особливої уваги потребує уся мотиваційна сфера саме у семикласників. У хлопців 6-8 класів з низьким рівнем підготовленості доцільно стимулювати мотиви особистої значимості результатів. Юнаки 9-11 класів з високим рівнем підготовленості потребують стимуляції процесів прогнозування та інтерпретації.

4. Умовами розвитку витривалості у підлітків та юнаків є необхідність підтримки та стимуляції усіх мотиваційних компонентів, особливо в десятикласників.

5. Покращення силової підготовки у дівчат з задовільним розвитком сили потребує впливу на компоненти мотиваційної структури оціночних процесів і процесів прогнозування. У дівчат з високим рівнем підготовки силової якості слід стимулювати процеси інтерпретації.

Список використаних джерел

1. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. – М: Наука, 1988. – 191 с.
2. Кудренко А.І., Міщенко О.В. Міжпредметні зв'язки як форма збільшення обсягу рухової активності молодших школярів//Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні. – Луцьк: Надстир'я, – 1994. – С.160-161.
3. Маркова А.К. Пути исследования мотивации учебной деятельности школьников//Вопросы психологии – 1980. – №5 – С.44-59.
4. Сімченко В.І., Борщов С.М. Про деякі аспекти формування мотиваційної діяльності школярів на заняттях фізичної культури//Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні. – Луцьк: Настир'я, 1994. – С.24-25.
5. Сурков Є.Н. Психомоторика спортсмена. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – 125 с.

Dynamics of the components of the prognosis interpretation and motivation sphere mark of the pupils of the 6-11 forms in the process of the fulfilling of the tasks dealing with display of the physical qualities has been investigated here.

Key words: motivation sphere, force, stamina, dynamics, speed, prognosis.

Отримано 22.09.2008 р.